

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: ФОРСАЙТ»

Ступінь освіти	доктор філософії
Спеціальність	281 Публічне управління та адміністрування
Освітня програма	Публічне управління та адміністрування
Тривалість викладання	7 чверть
Кількість кредитів	4 кредити ЄКТС (120 годин)
Заняття:	
лекції:	2 години на тиждень
практичні:	2 години на тиждень
Мова викладання	українська

Сторінка курсу в СДО НТУ «ДП»: <https://do.nmu.org.ua/course/view.php?id=5118>

Кафедра, що викладає: Державного управління і місцевого самоврядування (ДУМС)

Викладач:

Квітка Сергій Андрійович, д.держ.упр.,
професор, професор кафедри
E-mail: Kvitka.S@nmu.one

1. Анотація до курсу

2.

***Я цікавлюсь майбутнім - оскільки збираюсь
провести в ньому решту життя
Ч. Кеттерінг***

В умовах цифрової трансформації суспільства актуальним завданням є зміна парадигми планування та прогнозування розвитку суспільства, впровадження у діяльність органів публічного управління інноваційних форм взаємодії влади, бізнесу та громадянського суспільства. Подолання структурної кризи на основі цифрових технологій призведе до появи нових напрямів соціально-економічного розвитку, нової структури суспільства, що потребує новітніх підходів до проектування майбутнього країни, регіону, громади.

Такою сучасною технологією проектування майбутнього є Форсайт (від англ. Foresight – погляд в майбутнє, передбачення). Як методологія практичного застосування обґрунтованого передбачення, він був розроблений і застосований у 1950-ті роки в американській корпорації RAND, де вирішувалися задачі визначення перспективних військових технологій. З часом технологія Форсайту стала однією з найбільш ефективних інструментів інноваційної організації суспільства та формування образів майбутнього у сфері наукових розробок, невід'ємною частиною адміністрування та впровадження успішних стратегій в бізнесі. З 90-х років XX століття в технологічно розвинених країнах, Форсайт широко використовується у публічному управлінні, при розробці проектів і програм загальнонаціонального, регіонального та місцевого розвитку.

Форсайт є інноваційною технологією публічного управління з формування пріоритетів розвитку різних сфер суспільства за участі максимально великої кількості стейкхолдерів задля досягнення якісно нових результатів у розвитку країни, регіону, громади. Така діяльність і раніше виконувалася як окремими людьми, так і колективами. Тим не менш, зараз вона формалізована в ефективну методику і застосовується для формування рамок в науці і публічному управлінні.

Технологія Форсайта дозволяє враховувати довгострокові наслідки і можливості в прийнятті рішень.

В рамках курсу передбачається оволодіння навиками та компетенціями щодо розробки "дорожніх карт", застосування методів Форсайту - побудови сценаріїв, визначення критичних технологій, формування експертних оцінок, методу Дельфі та інших. Все це буде в нагоді для проведення наукових досліджень та розробки власних прогнозів та проектів у будь-якій сфері суспільного розвитку та вдосконалення публічного управління.

3. Мета та завдання курсу

Мета дисципліни «Інноваційні технології в публічному управлінні: Форсайт» – формування у здобувачів вищої освіти системного уявлення про ключові питання впровадження технологій Форсайту у діяльність органів публічного управління щодо прогнозування та програмування різних аспектів суспільного життя, розвитку громад та територій.

Завданнями курсу є: забезпечити оволодіння відповідними основними поняттями і категоріями, сформувати знання про об'єкт, поле, горизонт Форсайту, методи соціального прогнозування та проектування майбутнього предмет, теоретико-методологічні підходи до проблематики планування розвитку галузей соціально-економічної систем країни, територій, громад. Також необхідно оволодіти змістом таких ключових понять як “критичні технології”, “експертне оцінювання”, “метод Дельфі”, “цифрова трансформація”, “цифрові технології”, “трансгуманізм”, “право”, “свобода” та “обов'язок” людини; усвідомити роль системних факторів у передбаченні розвитку суспільства.

4. Результати навчання

Дисциплінарні результати навчання:

Дисциплінарні результати навчання:

- продемонструвати вміння застосовувати сучасні цифрові та інформаційні технології та інструменти у розробці Форсайт проектів;
- продемонструвати розуміння того, як організовувати та управляти науковими Форсайт- проектами з прогнозування та планування сталого розвитку територій та галузей;
- продемонструвати розуміння того, як Застосовувати загальні та спеціальні методи Форсайту, закони, закономірності та принципи управління для розв'язання проблем публічного управління та адміністрування;
- продемонструвати вміння визначати, оцінювати й обґрунтовувати пріоритетні напрями планування сталого розвитку за допомогою технології Форсайту на різних рівнях публічного управління та адміністрування
- продемонструвати вміння розробляти програмні документи Форсайт-проектів виходячи із аналізу зарубіжного досвіду, оцінки правового і ресурсного забезпечення поля Форсайту.

5. Структура курсу

Тиждень	Тематика занять	Вид занять	Ресурси	Оцінка
1	Тема 1. Формування Форсайту як технології програмування розвитку суспільства	Лекція	Презентація за темою Рекомендовані джерела Спеціалізовані веб-ресурси	0-10
	Практичне заняття за темою 1. Визначення відмінності Форсайту від стратегічного планування	Практичне заняття	Рекомендовані джерела Спеціалізовані веб-ресурси	0-20
2	Тема 2. Закордонний та вітчизняний досвід реалізації	Лекція	Презентація за темою Рекомендовані джерела	0-10

Тижні	Тематика занять	Вид занять	Ресурси	Оцінка
	Форсайт-проектів		Спеціалізовані веб-ресурс	
	Практичне заняття за темою 2. Визначення та обговорення критичних технологій : сучасні доктрини	Практичне заняття	Рекомендовані джерела Спеціалізовані веб-ресурси	0-20
3-4	Тема 3. Методи та інструментарій Форсайту	Лекція	Презентація за темою Рекомендовані джерела Спеціалізовані веб-ресурс	0-20
	Практичне заняття за темою 3. Ділові ігри та мозковий штурм у проведенні Форсайту	Практичне заняття	Рекомендовані джерела Спеціалізовані веб-ресурси	0-40
5-6	Тема 4. Організація проведення Форсайту	Лекція	Презентація за темою Рекомендовані джерела Спеціалізовані веб-ресурс	0-20
	Практичне заняття за темою 4. Опитування методом Дельфі	Практичне заняття	Рекомендовані джерела Спеціалізовані веб-ресурси	0-40
7	Тема 5. Форсайт технології та цифрова трансформація суспільства	Лекція	Презентація за темою Рекомендовані джерела Спеціалізовані веб-ресурс	0-10
	Практичне заняття за темою 5. Використання цифрових технологій у публічному управлінні	Практичне заняття	Рекомендовані джерела Спеціалізовані веб-ресурси	0-20

Індивідуальне завдання

Проведення Форсайту за тематикою дисертаційного дослідження.

1. Визначити область, поле та горизонт Форсайту.
2. Визначити склад експертних груп та стейкхолдерів, провести експертні панелі
3. Розробити та опрацювати анкету експертного опитування.
4. Провести 2 ітерації опитування методом Дельфі
5. Розробити дорожні карти за тематикою дисертаційного дослідження.

Під час презентації і захисту результатів виконання індивідуальних завдань у межах практичних занять передбачено процедуру peer-assessment (оцінювання з боку інших здобувачів освіти).

6. Технічне обладнання та/або програмне забезпечення

На лекційних заняттях обов'язково мати з собою гаджети зі стільниковим інтернетом.

Активованій аккаунт університетської пошти (student.i.p@nmu.one) на Microsoft Office365.

Перевірений доступ з ПК чи мобільного гаджету до за стосунків Microsoft Office: Teams, Moodle.

Інстальований на ПК та мобільних гаджетах пакет програм Microsoft Office (Word, Excel, Power Point).

7. Система оцінювання та вимоги

7.1. Навчальні досягнення здобувачів вищої освіти за результатами вивчення курсу оцінюватимуться за шкалою, що наведена нижче:

Рейтингова шкала	Інституційна шкала
90 – 100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

Загальні критерії досягнення результатів навчання відповідають описам 8-го кваліфікаційного рівня НРК.

7.2. Здобувачі вищої освіти можуть отримати **підсумкову оцінку** з навчальної дисципліни **на підставі поточного оцінювання знань** за умови, якщо набрана кількість балів з поточного тестування та виконання і захисту практичних робіт складатиме не менше 60 балів. Максимально за поточною успішністю здобувач вищої освіти може набрати 100 балів.

Теоретична частина оцінюється за результатами *участі у дискусіях* під час інтерактивних лекцій, виконанню та *презентації результатів індивідуального завдання*, зміст якого описано у розділі 4 (участь у дискусіях та презентація результатів окремих завдань оцінюється в межах 100 балів відповідно до Загальних критеріїв досягнення результатів навчання для 8-го кваліфікаційного рівня за НРК (доктор філософії)» (див. «Положення про оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» <https://cutt.ly/1ORACPD>) із подальшим перерахунком відповідно до розподілу балів за окремими темами та завданнями, див. у табл. розділу 4). Загалом за участь у дискусіях і захист результатів виконання індивідуального завдання отримується **максимум 60 балів**.

Практичні роботи (індивідуальні і командні завдання, розподіл балів див. у табл. розділу 4) виконуються під час практичних занять (презентація результатів окремих завдань оцінюється в межах 100 балів відповідно до Загальних критеріїв досягнення результатів навчання для 8-го кваліфікаційного рівня за НРК (доктор філософії)» (див. «Положення про оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» <https://cutt.ly/1ORACPD>) із подальшим перерахунком відповідно до розподілу балів за окремими темами та завданнями, див. у табл. розділу 4). При несвоєчасному здаванні практичної роботи оцінка знижується вдвічі. У сумі за практичну частину курсу при поточному оцінюванні отримується **максимум 40 балів**.

Отримані бали за теоретичну частину та практичні роботи додаються і є підсумковою оцінкою за вивчення навчальної дисципліни. Максимально за поточною успішністю здобувач вищої освіти може набрати 100 балів.

Розподіл максимальної кількості балів за складовими поточного контролю:

Теоретична частина	Практична частина	Разом
60	40	100

7.3. Критерії оцінювання підсумкової роботи. У випадку якщо здобувач вищої освіти за поточною успішністю отримав менше 60 балів та/або прагне поліпшити оцінку проводиться **підсумкове оцінювання (залік)** під час сесії. Якщо здобувач не здав у письмовій формі виконаних індивідуальних завдань (дві практичні роботи), він отримує незадовільну підсумкову оцінку з дисципліни.

Залік проводиться у вигляді комплексної контрольної роботи, яка включає запитання з теоретичної та практичної частини курсу. Білет складається з **60 тестових завдань** із чотирма варіантами відповідей, одна правильна відповідь оцінюється в 1 бал (**разом 60 балів**) та **10 тестових завдань** з практичної частини, кожне з запитань оцінюється максимум у 4 бали (**разом 40 балів**), причому:

- 4 бали – відповідність еталону;
- 3 бали – відповідність еталону з незначними помилками;

- 2 бали – часткова відповідність еталону, питання повністю не розкриті;
- 1 бал – невідповідність еталону, але відповідність темі запитання;
- 0 балів – відповідь не наведена або не відноситься до теми запитання.

Отримані бали за відкриті та закриті тести додаються і є підсумковою оцінкою за вивчення навчальної дисципліни. Максимально за підсумковою роботою здобувач вищої освіти може набрати 100 балів.

8. Політика курсу

8.1. Політика щодо академічної доброчесності. Академічна доброчесність здобувачів вищої освіти є важливою умовою для опанування результатами навчання за дисципліною і отримання задовільної оцінки з поточного та підсумкового контролів. Академічна доброчесність базується на засудженні практик списування (виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання), плагіату (відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства), фабрикації (вигадування даних чи фактів) що можуть використовуватися в освітньому процесі. Політика щодо академічної доброчесності регламентується положенням «Положення про систему запобігання та виявлення плагіату у Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка»:

http://www.nmu.org.ua/ua/content/activity/us_documents/System_of_prevention_and_detection_of_plagiarism.pdf.

У разі порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності (списування, плагіат, фабрикація), робота оцінюється незадовільно та має бути виконана повторно. При цьому викладач залишає за собою право змінити тему завдання.

8.2. Комунікаційна політика.

Здобувачі вищої освіти повинні мати активовану університетську пошту.

Обов'язком здобувача вищої освіти є перевірка один раз на тиждень (щонеділі) поштової скриньки на Office365 та відвідування групи дисципліни у Microsoft Teams.

Рекомендуємо створити профілі та підписатися на сторінку кафедри державного управління і місцевого самоврядування у Facebook: <https://www.facebook.com/kafedra.publicmanagement/>.

Протягом тижнів самостійної роботи обов'язком здобувача вищої освіти є робота у рамках дисципліни дистанційно у застосунку Microsoft Teams та на корпоративній платформі Moodle (www.do.nmu.org.ua).

Усі письмові запитання до викладача стосовно дисципліни мають надсилатися на університетську електронну пошту або до групи у Microsoft Teams.

8.3. Політика щодо перескладання.

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

8.4. Відвідування занять.

Для здобувачів вищої освіти денної форми відвідування занять є обов'язковим.

Поважними причинами для неявки на заняття є хвороба, участь в університетських заходах, відрядження, які необхідно підтверджувати документами у разі тривалої (два тижні) відсутності.

Про відсутність на занятті та причини відсутності здобувач вищої освіти має повідомити викладача або особисто, або через старосту.

Якщо здобувач вищої освіти захворів, ми рекомендуємо залишатися вдома і навчатися за допомогою дистанційної платформи.

Здобувачу вищої освіти, чий стан здоров'я є незадовільним і може вплинути на здоров'я інших здобувачів вищої освіти, буде пропонуватися залишити заняття (така відсутність вважатиметься пропуском з причини хвороби).

Оцінки неможливо отримати під час консультацій або інших додаткових годин спілкування з викладачем. За об'єктивних причин (наприклад, міжнародна мобільність) навчання може відбуватись дистанційно - в онлайн-формі, за погодженням з викладачем.

8.5. Політика щодо оскарження оцінювання. Якщо здобувач вищої освіти не згоден з оцінюванням його знань він може оскаржити виставлену викладачем оцінку у встановленому порядку.

8.6. Зарахування результатів навчання, які отримані у неформальній освіті. Здобувачі вищої освіти має право на зарахування результатів навчання, які отримані у неформальній освіті, за окремими темами або видами навчальної активності із попереднім погодженням з викладачем дисципліни та гарантом освітньої програми. Визнання результатів здійснюється за наявності відповідних сертифікатів.

8.7. Участь в анкетуванні. Наприкінці вивчення курсу та перед початком сесії здобувачам вищої освіти буде запропоновано анонімно заповнити електронні анкети (Microsoft Forms Office 365), які буде розіслано на ваші університетські поштові скриньки. Заповнення анкет є важливою складовою вашої навчальної активності, що дозволить оцінити дієвість застосованих методів викладання та врахувати ваші пропозиції стосовно покращення змісту навчальної дисципліни.

9. Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Квітка С. А. Інноваційні механізми розвитку публічного управління: Форсайт : навч. посіб. / С. А. Квітка. - Д.: НТУ ДП, 2025. - 148 с.
2. Квітка, С. (2019). Інноваційні механізми в публічному управлінні: форсайт. *Аспекти публічного управління*, 7(4), 5-16. <https://doi.org/10.15421/151918>
3. Квітка С. А. (2018). Форсайт в публічному управлінні: методи і перспективи реалізації в Україні. *Аспекти публічного управління*, 6(8), 56-70. <https://doi.org/10.15421/151847>
4. Квітка С. А. Форсайт як інструмент прогнозування розвитку територіальних громад. *Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти* : монографія / С. М. Серьогін, Ю. П. Шаров, Є. І. Бородін, Н. Т. Гончарук [та ін.]; за заг. та наук. ред. С. М. Серьогіна, Ю. П. Шарова. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2016. С. 126–132.
5. Handbook of Knowledge Society Foresight. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Dublin, Loughlinstown, 2003. 169 p.

Нормативні документи

1. Про внесення змін до Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації : наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 27 груд. 2018 р. № 373. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0082-19>.
2. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : Закон України від 23 бер. 2000 р. № 1602-III. URL:
3. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серп. 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.
4. Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації : наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31 бер. № 79. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0082-19>.
5. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад : Постанова Кабінету Міністрів України від 08 квіт. 2015 р. № 214. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-п>.
6. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування і реалізації прогнозних та програмних документів соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громад : наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 30 бер. 2016 № 75. URL: https://cct.com.ua/2016/30.03.2016_75.htm.

7. Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів : Постанова Кабінету Міністрів від 11 лис. 2015 р. № 932. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-%D0%BF#Text>.

8. Цілі сталого розвитку 2030 / ООН в Україні. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.

9. Strategic Foresight Report – Charting the course towards a more resilient Europe. 2020. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy/strategic-foresight/2020-strategic-foresight-report_en

Додаткові

1. Бойко А. С. Разработка инновационных стратегий развития региона. Економічні інновації. Випуск 43: Українське Причорномор'я в національних і міжнародних координатах розвитку: регіональний вимір: зб. наук. пр. Одеса: Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2011. 359 с.

2. Бойкова М. В., Салазкин М.Г. Форсайт в Германии. *Форсайт*. 2008. № 1.

3. Ємельяненко Л. М. Форсайт-методологія стратегічного управління інноваційним розвитком суспільства. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2008. № 10 (128). URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VISUNU/2008_10_2/emeljanenko.pdf.

4. Кваша Т. К. Вибір пріоритетних напрямків науково-технологічного розвитку з використанням форсайту. *Проблеми розвитку інформаційного суспільства: матеріали II міжнародного форуму*. Київ : УкрІНТЕІ, 2010. Ч. II. С. 78-82.

5. Кравченко Т. А. Доцільність використання методології форсайту при розробці Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015–2020 рр. *Аспекти публічного управління*, 2015. 3(4), 121-128. URL: <https://doi.org/10.15421/151541>

6. Kettering Charlz Franklin. URL: <http://www.verses.ru/translate/160.html>

7. Людський капітал України 2025. Підсумки форсайту URL: <http://wikicitynomica.org/future/lyudskiy-kapital-ukraini-2025-pidsumki-forsaytu.html>

8. Малова Т. И. Перспективы реализации национальной программы форсайт (foresight) в Украине. *Вісник Донецького Національного університету. Серія “Економіка і право”*. 2008. № 2. С.167–171.

9. Семёнова Н. Н. Форсайт в условиях глобализации. *Информационное общество*. Институт развития информационного общества. 2008. № 3–4. С. 112–125.

10. Федулова Л. І. Форсайт: сучасна методологія технологічного прогнозування. *Економіка і прогнозування*. 2008. № 3. С. 106—120

11. Федулова Л. І. Новітні підходи до формування стратегії розвитку регіонів: методологія «Форсайт». URL: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/zbirnik_RE_4_139.pdf.

12. Форсайт в государственном и муниципальном управлении. URL: http://www.bshe.ru/ours_programs/forsite_gov_management.

13. Форсайт в Україні. URL: http://www.uiniei.kiev.ua/foresight/ua/ua_foresight.php.

14. Форсайт економіки України: середньостроковий (2015–2020 роки) і довгостроковий (2020–2030 роки) часові горизонти (версія для обговорення) / наук. керівник проекту акад. НАН України М. З. Згуровський ; Міжнародна рада з науки (ICSU); Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»; Інститут прикладного системного аналізу НАН України і МОН України; Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку. Київ : НТУУ «КПІ», 2015. 36 с.

15. A Practical Guide to Regional Foresight European Communities, 2001.

16. Cuosa T. Practicing strategic foresight in government. The cases of Finland, Singapore and European Union. Singapore: S.Rajaratnam Studies, 2011. 116 p.

17. Future Research Methodology Washington, 2005.

18. Gokhberg L. Indicators for Science, Technology and Innovation on the Crossroad to Foresight in: Science, Technology and Innovation Policy for the Future. *Potentials and Limits of*

Foresight Studies. D. Meissner, L. Gokhberg, A. Sokolov (Eds). Heidelberg. New York – Dordrecht - London: Springer, 2013. P. 257–288.

19. Habegger B. Strategic foresight in public policy: reviewing the experiences of the UK, Singapore and the Netherlands. *Futures*. 2010. No 42. P. 49-58.

20. Handbook of Knowledge Society Foresight. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2003.

21. Kvitka S., Borodin, Ye., Yemelyanov, V., Ivashova L., Bocharov O. The foresight of national economy's digital development. *Revista inclusiones*, 2020. Número Especial (Abril – Junio). P. 112-125. <http://www.archivosrevistainclusiones.com/gallery/10%20vol%207%20num%20especiall eabriljunio2020revinclusi.pdf>

22. Kvitka S., Starushenko G., Koval V., Deforzh H., Prokopenko O. Marketing of Ukrainian higher educational institutions representation based on modeling of Webometrics Ranking. *Marketing and Management of Innovations*, 2019, 3, 60-72. URL: <http://doi.org/10.21272/mmi.2019.3-05>

23. Miles I., Popper R. (Eds.). The Handbook of Technology Foresight. Cheltenham: Edward Elgar, 2008.

24. Popper R., Keenan M., Miles I., Butter M., Sainz G. Global Mapping Report 2007. European Foresight Monitoring Network report to the EC 2007. URL: www.efmn.eu

25. Saritas O. Systems Thinking for Foresight, Unpublished Ph.D. Thesis, PREST, University of Manchester, 2006.

26. Unido Technology Foresight Manual. United Nations Industrial Development Organization. Vienna, 2005.

27. Wells H.G. Wanted Professors of Foresight! Aired by the BBC on 19 Nov., 1932. URL: http://foresightinternational.com.au/wpcontent/uploads/2015/09/Wells_Wanted_Profs_of_Foresight_1932.pdf

Інформаційні ресурси

1. Аспекти публічного управління. URL: www.aspects.org.ua
2. Офіційний сайт Представництва Європейського Союзу в Україні. URL: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index_uk.htm
3. United Nations Industrial Development Organisation. URL: <https://www.unido.org>
4. Publication Office of the European Union. URL: <https://op.europa.eu/en/home>